

Om dryckenskap, fattigdom och brott.

Söderblom, Axel

54 F Br.

National Library
of Sweden

*Pol. etc
nytt
(1892)
o*

Om
Dryckenskap,
Fattigdom
och
Brott.

Af
D:r AXEL SÖDERBLOM.

Med tvenne plancher.

GÖTEBORG.
WETTERGREN & KERBER
(I DISTRIBUTION).

1892.

Pris: 25 öre.

Kungl. biblioteket

0 0000 000107197

Om
Dryckenskap,
Fattigdom
och
Brott.

Af
D:r AXEL SÖDERBLOM.

Med tvenne plancher.

GÖTEBORG.
WETTERGREN & KERBER
(I DISTRIBUTION).

Om
Dryckenskap.

Fattigdom

och

Brött

av

Dr Axel Sjöström

Med flera

GÖTEBORG.

GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1892.

Är försvars-frågan landets viktigaste, så är nykterhets-frågan den andra i ordningen; en och annan torde till och med vilja tilldela nykterhets-frågan första rummet.

Huru stort bekymret öfver försvars-frågans fall vid sista riksdagen varit och fortfarande är, kan man säkrast se deraf, att regeringen, trots alla betänkligheter hos frågans vänner och trots erfarenheten från det sista liknande försöket år 1871, beslutat framlägga henne för en urtima riksdag. Frågans öde kommer då, eller vid andra riksdagar, för hvilka hon måhända ytterligare måste framläggas, sannolikt ej så mycket att bero på huru många riksdagsmän anse, att vi kunna och böra försvara oss, som på huru många anse, att vi hafva *råd* att försvara oss. Det är just på grund af denna penningfråga, som de båda frågorna om försvaret och nykterheten äro så nära förenade. Utan att landets befolkning afstår från en del af kostnaderna för missbruket af de s. k. njutningsmedlen, i första hand från missbruket af alla slag af rusdrycker, är det mer än sannolikt, att det skulle möta hardt när oöfvervinnerliga svårigheter att anskaffa de tiotal af millioner kronor, som ett tillräckligt försvar årligen skulle kräfva. Ville man deremot med allvar se sig om efter medlen att minska, eller helst förekomma, missbruket af rusdrycker, så vore på samma gång frågan, hvarifrån man skulle taga medlen till det förbättrade försvaret, löst. En tredjedel, eller mindre, af de circa

90 millioner kr., som årligen offras på spritvaror och tobak, skulle räcka ett godt stycke.

Men oafsedt nykterhetsfrågans vikt för försvarsfrågans ekonomiska sida har den i sig sjelf sin särskilda betydelse, en betydelse så stor, att om vi ej ens behöfde tänka på bättre försvar än det, som landet redan har, eller på något försvar alls, hon i alla fall mer än någon annan fråga kräver uppmärksamhet, åtminstone af alla dem, som på allvar intressera sig för vårt folks utveckling och bestånd.

Är det nemligen sannt, att samhället i moraliskt och ekonomiskt hänseende, i fattigvård, sjukhjälp, kostnader för rättskipning och bestraffning, i minskade arbetskrafter, i slägtets försvagande och i all slags demoralisation får bära följderna af rusdryckernas missbruk — och hvem vill väl på allvar förneka, att så är förhållandet — så är det ock sannt, att hvarje försök, om än så bristfälligt, att söka framhålla detta samt att framlägga erfarenhetens rön, som hjert belysa och bekräfta påståendet, och hvilka mana till fortsatta sträfvanden, der, hvarest man med kraft sökt motarbeta rusdryckernas missbruk, och till mera energiska ingrepp, der, hvarest man ej, som sig bort, användt tillräckligt kraftiga medel — så är, säga vi, hvarje sådant försök för visso berättigadt.

Det är denna tankegång, som förmått oss att i sammanträngd form framlägga resultatet af våra försök att uppvisa det lika säkra som sorgliga sammanhanget mellan dryckenskap, fattigdom och brott.

Som det endast är från städerna som man har att tillgå exacta uppgifter på årliga åtgången af spirituosa, på antalet under året begångna lagbrott samt på antalet offentliga understödstagare, så har undersökningen endast kunnat omfatta stadssamhällen. Som dessutom *Stockholm* och *Göteborg* med afseende på storlek äro de enda inom

landet, som närmast kunna jämföras med hvarandra, så hafva vi för denna gång inskränkt oss att jämföra förhållandena inom dessa tvenne samhällen, samt till ersättning utsträckt granskningen till åren 1880—1890*), på det att tillfälliga omständigheter, som kunna tänkas under ett eller annat år, samt på ena eller andra stället hafva inverkat på consumptionen af rusdrycker å ena sidan samt på antalet understödstagare och brott å andra sidan, icke skulle förrycka bilden eller inskränka allmän-giltigheten af de slutsatser, till hvilka den leder.

Det är på grundsatsen »siffror tala» som vi ämna bygga**), naturligtvis för att så vidt som möjligt värja oss mot invändningar af dem, som tilläfväntars skulle hafva någon olägenhet af vårt försök att motarbeta superiet, af dem, som förlitande sig på att »folk öfverdrifver» tro, att »det är ej så farligt», eller af dem, som hafva sin lust i motsägelse, gälla hvad det gälla vill.

Men då erfarenheten ock lärer, att mången läsare, hvilkens hjälp till målets vinnande: superiets motarbetande, skulle vara mycket värd, ej har den nödiga vanan att jämföra en mängd siffror, så hafva vi föredragit att ersätta siffertabellerna — som skulle uppvisa sammanhanget mellan consumptionen af spritvaror samt fattigdom och brott såsom orsak och verkan — med ett par plancher, der hvarje linie har sin särskilda betydelse, lätt att lära och lätt att öfverskåda.

På planche I förekomma tre par kroklinier. Det par, som äro tecknade med $\bullet\text{---}\bullet\text{---}\bullet$, ange genom sin

*) Officiela uppgifter på antalet offentliga understödstagare och på antalet hos polisen anmälda brott äro icke ännu tillgängliga för 1891.

**) De källor, hvarur de nödiga siffer-uppgifterna hemtats, äro: Bidrag till Sveriges officiela statistik. B. Rättsväsendet. Chefens för Kgl. Justitie-Dep:ts underd. berättelse: Polismyndigheternas arbetsredogörelser; U. Kommunernas fattigvård och finanser, Statistiska Centralbyråns underd. berättelser. — Stockholms och Göteborgs utskänkningsactiebologs styrelsers och revisors berättelser.

höjd öfver grundlinien, på hvilken årtalen äro utsatta, *consumtionsmängden* af *spritvaror* per år och för 10 000 innevånare i Stockholm och Göteborg. Den röda kroklinien gäller Stockholm, den svarta Göteborg.

Det par kroklinier, som äro tecknade med , ange genom sin höjd öfver grundlinien antalet offentliga *understödstagare* per 10 000 innevånare; den röda kroklinien för Stockholm, den svarta för Göteborg.

Det sista paret kroklinier, tecknade med — — — , ange antalet *lagbrott* per 10 000 innevånare; den röda kroklinien för Stockholm, den svarta för Göteborg.*)

Vid skärningen mellan hvarje kroklinie och den hvarje år motsvarande verticala linien står dessutom den siffer-uppgift, som bestämt punktens läge. På den verticala linien för år 1880 ser man alltså vid de svarta kroklinierna att af 10 000 innevånare i Göteborg consumerades 202 032 liter spirituosa, funnos 865 offentliga understödstagare och begingos 630 lagbrott. Analogt för Stockholm.

Ytterligare upplysningar till planchens förklaring torde vara öfverflödiga. Hvar och en, som intresserar sig för den samhällsvigtiga frågan, kan läsa på planchen utan vidare påpekning; d. v. s. han kan t. ex. på det första paret kroklinier se, att consumptionen af spritvaror minskats, och huru mycket den minskat.

Hvad man deremot icke kan se på planchen, är: *hvarför* minskade consumptionen det och det året så och så mycket — en fråga som är af intresse, derföre, att den ger en anvisning om, huru man enklast skulle uppnå vida bättre resultat än hittills. Vi skola derföre här nedan i korthet anföra några ur de officiella redogörel-

*) På de fyra nedersta kroklinierna motsvaras hvarje tiotal af 1 millimeter i höjd; på de två öfversta motsvaras 1 millimeter i höjd af 1000 liter spirituosa.

serna hemtade upplysningarna härom — anhängande, att läsaren hela tiden måtte lägga planchen öppen till beskådande.

* * *

Redan en flygtig blick på planchens sex krokinier visar, huru stora olikheterna mellan de båda städerna äro.

Vid början af den tidrymd, som vår jemförelse omfattar, åren 1880—1890, var relativa antalet *lagbrott* tydligen betydligt mindre för Göteborg än för Stockholm, 630 mot 856.

Motsatt är förhållandet vid periodens slut: brottmålscurvan för Göteborg har då kommit *öfver* Stockholms. Medan slutpunkten för Göteborgs brottmålscurva ligger högre än curvas begynnelsepunkt, är ju förhållandet med Stockholms alldeles tvärtom. De ansatser till nedgång, som finnas på Göteborgs-curvan, motvägas af dess än talrikare stigningar. Stockholms-curvan visar hela tiden en omiskännelig tendens till sjunkning. Det allt annat än hedrande försteg, som Stockholm med afseende på antalet begångna brott vid periodens början hade framför Göteborg, har Stockholm på 10 år ej blott lyckats göra sig qvitt, det har ju till och med kunnat lemna detta försteg till Göteborg. Betänker man, huru vanligt och förklarligt det är, att brotten blifva både absolut och relativt flera, i den mån trängseln inom ett samhälle blir större, så är den här påpekade ändringen i förhållandet mellan brottens mängd i de båda städerna än mera beaktansvärd.

Då alltså förhållandet mellan antalen i de båda samhällena årligen begångna brott ändrat sig i rakt motsatt riktning mot den, man haft rätt att vänta sig, så är det af särskildt intresse att undersöka skälen till denna förändring, och vi skola här nedan angifva det, som sannolikt är det förnämligaste.

Förloppen af de båda kroklinierna, som representera de relativa antalen *understödstagare* i de båda städerna, äro ganska bekymmersamma, i synnerhet för Göteborg; båda stiga, fast i olika grad. En omisskännelig likhet existerar tydligen mellan de båda curvornas förlopp: de sänka och höja sig nästan samtidigt, men vexlingarnes kvantitativa olikhet är delvis betydlig. Det är af flera skäl högst märkeligt, att antalet understödstagare under hela perioden är så mycket större i Göteborg än i Stockholm — det borde vara alldeles tvärtom.

Stockholm har för det första under hela perioden haft ungefär $2\frac{1}{2}$ gång så många innevånare som Göteborg. Men ju mera folk, desto flera som behöfva förtjena sitt uppehälle, och desto flera som undanträngas från arbetsförtjensterna.

Ju flera arbetslösa, desto vanmächtigare den enskilda välgörenheten, och desto flera hänvisade till den allmänna fattigvården — alltså desto flera understödstagare.

Klimatet är betydligt mildare i Göteborg än i Stockholm, hvaraf följer, att tiden, hvarunder en hel del yttre arbetsföretag måste afbrytas, är längre i Stockholm än i Göteborg. Af detta skäl, liksom af närmast föregående, skulle man vänta sig relativt flera understödstagare i Stockholm än i Göteborg.

Till Göteborgs heder torde slutligen kunna räknas, att den enskilda hjälpsamheten der är större än på någon annan ort i hela landet — ett heröm, som väl i första hand tillkommer ättlingarne af de inflyttade utlänningarne och de öfriga förmögnare slägterna, som genom stor välgörenhet visat sig hafva förstått betydelsen af orden »richesse oblige». — Äfven af detta skäl borde man vänta, att rel. antalet offentliga understödstagare ej blott i allmänhet bort vara mindre i Göteborg än i Stockholm, men ock att ökningen bort vara större i Stockholm än i Göteborg.

»Tiderna» spela, såsom de båda prickade linierna

tydligen visa, en betydande rôle ej blott för affärsmännen utan ock för den arbetande befolkningen i inskränkta mening, och »dåliga tider» äro än värre för arbetsfolk än för affärsmän, af hvilka större delen hafva besparingar från föregående bättre tider, hvilket tyvärr endast undantagsvis kan sägas om arbetsfolket.

Men än viktigare för arbetsfolkets ekonomi än »tiderna» är, huru stor del af sin arbetsförtjänst det offrar på krogen och i ölstugan.

Blott en gammal nyhet är det man berättar, om man säger, att bland alla missbruk missbruket af rusdrycker varit och fortfarande är den förnämsta orsaken till fattigdom och dermed följande elände — ty just den tanken är det, som varit orsaken till bildandet af alla de utskänkings-actiebolag, som i städerna aflöst det förra systemet att upplåta krogrättigheterna till dem, som förbundet sig att sälja största quantiteten spritvaror (= göra största skadan).

Denna tankegång, som nu förefaller så orimlig, hade man i arf från Gustaf III:s dagar, då bränvinstillverkningen och bränvinsförsäljningen gjordes till statsmonopol, naturligtvis för att bereda staten tillgångar — hvilka skulle blifva större, i den mån superiet kunde uppdrivas.

Fick staten ej de inkomster man räknat på, så lyckades man så mycket mer i att vänja folket vid bränvinet. Det blef ju ett ordspråk att säga: »hvad gör ej (tysken för pengar och) svensken för en sup?» och än i dag är i utlandet den föreställningen vanlig, att svensken super mest, äfven om man numera lyckligtvis kan bevisa, att han i det afsendet har lemnat försteget åt andra. *)

*) Under tiden 1880—1890 har antalet ständiga utskänkingsrättigheter sjunkit: i städer (och köpingar med utskänkingsbolag) från 1909 till 927; på landsbygden från 288 till 186. Antalet har alltså i städerna sjunkit med 8 %, på landsbygden med 35 %.

Intresset för superiets motarbetande skulle, att döma af dessa tal, vara betydligt större på landsbygden än i städerna.

Godt och väl, att man kommit ifrån den villfarelsen, att superiet borde uppmuntras för att öka de deraf härflytande inkomsterna. Långsammare går det att inse, att »bränvinsmedlen», d. v. s. de inkomster, som staten har af bränvinstillverkningen och det enskilda samhället har af bränvinsförsäljningen, *icke* äro oundgängligen nödvändiga. Tvärt emot den gängse åsigten att bränvins-skattens hufvuduppgift är att bereda staten inkomst, är detta endast en bisak; hufvudändamålet med bränvins-skatten borde vara att motverka superiet.

Då det uteslutande är riksdagens sak att förfoga öfver den förra inkomsten, kan deremot hvarje enskildt samhälle indirecte inverka på försäljningen af spritvaror inom sitt område, alltså minska eller fullständigt afhända sig inkomsten på försäljningen af spritvaror.

De tiotal millioner kronor, som nu i sista hand årligen betalas af den arbetande befolkningen i form af tillverkningskatt och tull för bränvinet, skulle vid förbud för rusdrycker till en del öfverflyttas på dem, som i riksdagen afgöra frågan derom, samt på »kommitenterna», hvilket är en säker borgen för, att vi ännu äro långt aflägsna från den dag, då staten skulle vilja afstå från sina bränvinsmedel, hvilket vore liktydigt med förbud mot tillverkning och införsel af bränvin. Skatten för bränvinsbränning (och ölbrygd) samt dess parhäst, tullen på spritvaror, ha emellertid en ofelbar förmåga att *minska* och *hindra* superiet, om de blott höjas tillräckligt.

Att riksdag efter riksdag höja skatten för bränvinsbränning (och ölbrygd) samt tullen på spritvaror skulle i dubbelt afseende hafva god verkan:

till en början skulle statens inkomst af dessa skattetitlar stiga, stiga ända tills skatten och tullen tillsammans mäktade åstadkomma stark minskning i consumptionen. Vid ytterligare stegring af skatten och tullen skulle varans

dyrhet framtvunga ytterligare minskning i förbrukningen, och då skulle statens inkomst visserligen minska. Just häri är det tyvärr, som man har att söka skälet till motviljan mot att år för år stegra dessa skatter. Man besinnar ej, att den, som hindras från att suppa upp sina pengar, i bästa fall får förmåga att betala direct skatt till staten. Det goda en sådan skattehöjning skulle medföra är så stort, att dess genomdrifvande utan allt tvifvel är en af de viktigaste inre frågor riksdagen har att behandla.

Låt oss nu tillse, huru saken ställer sig rörande det enskilda samhällets andel i vinsten på försäljningen af spritvaror.

Fäster man sig endast vid de dryga kommunalskatterna, så synes det måhända mången orimligt att tänka sig, att Stockholm skulle kunna reda sig utan de $\frac{7}{10}$:ne af dess bolags nettovinst, eller att man i Göteborg skulle kunna öka debetsedlarne med motsvarande delar af den halfva million kr., som staden årligen får till skänks af bränvinsbolaget.

Lemnar man alldeles å sido, att i de flesta städers — isynnerhet i de störres — budget förekomma en mängd mer eller mindre betydliga utgiftsposter, som icke kunna hänföras under rubriken oundgängligen nödvändiga, och som alltså, utan att hindra stadens utveckling eller i nämnvärd mån försämra dess förvaltning, successive kunde strykas; äfvensom att det är att hoppas, att erfarenheten mer och mer skall i alla förvaltningens grenar införa förenklingar med motsvarande minskning i utgifterna — så kan det dock icke bestridas, att en ganska dryg del af kommunens utgifter utgår för fattigvård, polisbevakning, allmän sjukvård o. s. v.

Fattigvård, polisbevakning och allmän sjukvård skulle ingalunda kunna undvaras, äfven om all försäljning af rusdrycker upphörde. Men att mången, som nu super upp sina pengar, i stället för att använda dem till eget

och familjens uppehälle, vid försvärad åtkomst af rusdrycker mindre än nu skulle tynga på fattigvården, torde ingen vilja söka bestrida.

Då å andra sidan polisbevakningen är till för att förekomma oordningar och brott samt för att fasttaga dem, som förbrutit sig mot lagen, och följaktligen måste ökas, i den mån brotten ökas, samt, såsom ofvan visats, brottens antal ökas och minskas, i den mån förbrukningen af rusdrycker stiger eller sjunker — så torde ej heller någon vilja bestrida, att kostnaderna för polisbevakningen skulle sjunka, eller åtminstone ej behöfva såsom nu ständigt växa, förutsatt att man kraftigare ville motarbeta rusdryckernas missbruk.*)

Sjukhusen äro sällan eller aldrig fria från fall, hvilkas medel- eller omedelbara orsak ej är annat än omåttligt bruk af rusdrycker. Kostnaden för denna del af sjukvården skulle bortfalla i den mån åtkomsten af spritvaror försvärades.**)

Det torde för öfrigt vara öfverflödigt att anföra flera bevis för påståendet, att städerna skulle kunna reda sig utan sin andel af nettovinsten på försäljningen af spirituosa, d. v. s. att det verkligen icke finnes något som helst skäl, hvarför man ej skulle önska en successiv och *betydande* minskning i försäljningen af spritvaror; blefve

*) Såsom illustration på den verkan t. ex. indragning af krogar utöfvar, må anföras, att då antalet af för fylleri under de tre sista månaderna af år 1865, då Göteborgs utskänknings-actiebolag ännu icke ensamt hade försäljningen af spirituosa, uppgick till 633, motsvarande antal under samma månader 1866, då bolaget såsom innehafvare af nästan all spirituosa-handel indragit 19 krogar, nedgick till 378.

***) Såsom illustration på sammanhanget mellan krogarnes antal och antalet sjukdomsfall, beroende på superi, må anföras, att i Göteborg, der utskänknings-actiebolaget från 1 oct. 1865 delvis reglerade spirituosa-handeln och ensamt från 1 oct. 1867, antalet af anmälda fall af *fyllerigalenskap* (delirium tremens)

under år	1865	uppgick till	118
"	"	1866	" " 107
"	"	1867	" " 82.

det nämligen lag, att kommunen icke skulle få någon som helst vinst på rusedrycksförsäljningen, skulle superiets dagar lätt vara räknade. Det vore ju ingen idé att underkasta sig olägenheten af superiets följder, om man ej hade den inbillade vinsten deraf.

Vi öfvergå nu till att betrakta, huru utskänknings-actiebolagen i Stockholm och Göteborg lyckats i sina sträfvanden att minska superiet, samt hvilka inskränkingar de pålagt försäljningen för att nå detta mål. En blick på planchen är tillräcklig för att visa, att de båda bolagen delvis lyckats i denna sin hufvuduppgift: båda de öfversta krokliniernas slutpunkter ligga ju betydligt lägre än begynnelsepunkterna.

På Göteborgs-curvan (den svarta • — •) förekomma endast tvenne höjningar (= ökning i consumptionen) för 1883 och 1884.

På Stockholms-curvan (den röda) likaledes endast tvenne höjningar, för 1885 och 1890, hvilka vi nu särskildt påpeka.

I hufvudsak gå curvorna ned, d. v. s. consumptionen har aftagit.

Vid periodens början var ställningen betydligt bättre i Göteborg än i Stockholm, otvifvelaktigt beroende derpå, att bolaget i Göteborg hade tolf års försprång. I Göteborg daterar sig utskänknings-actiebolagets verksamhet från 1865, i Stockholm från 1877.

Minskningen i consumptionen under hela perioden representeras af längden *cf* för Göteborg samt af längden *dg* för Stockholm. Under perioden är sålunda minskningen i Stockholm *mer än dubbelt* så stor som i Göteborg.

Hade förhållandena varit lika gynnsamma i Göteborg som i Stockholm, så skulle dess curva gått ned till *h*, i stället för till *a*, d. v. s. consumptionen skulle under periodens åtta sednare år varit betydligt mindre än den verkliga varit.

Den tendens till nedgång i antalet understödstagare i Göteborg, som ett och annat år har att uppvisa, hade då varit regel och måhända blifvit så betydlig, att relativa antalet understödstagare närmast sig det i Stockholm, eller, som sig bort, blifvit än mindre.

Minskning i antalet understödstagare är af vigt ej blott därför, att flera då blifva nog lyckliga att kunna reda sig utan hjälp af fattigvården, utan äfven därför att samhällets utgifter för fattigvård sjunka. Huru betydlig lindring i utgifter för fattigvård samhället vinner genom att nedbringa antalet understödstagare (enklast genom att försvåra åtkomsten af spritvaror) synes måhända lättats af uppgifterna i nedanstående not. *)

Den proportionsvis större vinst Göteborg haft af den betydligare consumptionen af spritvaror har det dyrt fått betala, så dyrt, att man har rätt att vänta, att man snarast använder det säkra medel man har att undanrödja den förnämsta orsaken till den allmänna fattigdomen.

Vid periodens början hade Göteborg med afseende på mindre antal begångna lagbrott ett gifvet försteg fram-

*) Utgifter till fattigvård, i % af alla utgifterna:

	Stockholm	Göteborg
1880	8,2 %	14,4 %
1881	7,8 "	14,3 "
1882	7,8 "	13,6 "
1883	8,1 "	12,3 "
1884	5,1 "	11,3 "
1885	6,3 "	11,7 "
1886	9,4 "	11,4 "
1887	8,9 "	7,5 "
1888	7,2 "	12,6 "
1889	7,7 "	12,7 "
1890	7,7 "	11,8 "

för Stockholm (den svarta curvan — — — börjar ju långt *under* den motsvarande röda curvan för Stockholm).

Vid periodens slut är förhållandet tvärt om. På samma gång som Stockholm lyckats få sin rusdrycks-curva under Göteborgs, har förhållandet blifvit enahanda för brott-curvan.

Det är sålunda viktiga intressen som befordras, om man med kraft vinlägger sig att framtvinga en verklig nedgång i missbruket af rusdryckerna.

Ur de båda bolagens styrelsers berättelser skola vi nu anföra de åtgärder, som under den tidrymd, denna granskning omfattar, vidtagits för superiets motarbetande.

Stockholms utskänknings-actiebolags åtgärder till dryckenskapens motarbetande under åren 1880—1890.*)

1880. Bolagets förnämsta åtgärd under året till dryckenskapens motarbetande var att *tre* utskänknings-ställen *indrogos*.

»Den consumptionsminskning, som sålunda, trots de bättre tiderna, inträdt, torde väl få innebära bevis om att superiet icke ökats, och låter sig för öfrigt förklara derigenom, att antalet utskänkningsställen varit *mindre* än åren förut; att utskänkningsställena i större grad än

*) Vid början af den period vår granskning omfattar var — efter af bolaget under dess föregående verksamhet från och med år 1877 indragna 22 krogar och bränvinsmagasin samt vidtagna andra inskränkningar i spirituosaaförsäljningen — antalet af de de forna krogarne motsvarande värdshusen 89. Härtill kommo tre s. k. aptitsupställen, der spirituosa serverades allenast i förening med mat.

någonsin tillförene varit förlagda i ljusa och lämpliga lokaler med rymliga och tidsenliga kök m. m.; att tiderna för dessa ställens öppenhållande å ett och annat håll varit ännu mer inskränkta än förr; samt att bränvinet alltifrån 1 nov. 1879 varit icke obetydligt *dyrare* såväl å utskänkingsställena som å magasinerna.»

1881. Detta år *indrogos* ytterligare *tre* utskänkingsställena. Antalet af de de forna krogarne motsvarande utskänkingsställena var således 83.

På planchen kan läsaren sjelf bäst bedöma verkan på åtgången af spritvaror af denna krogarnes indragning, ett så mycket säkrare bevis för superiets aftagande, »som för de egentligen bränvinskonsumerande klasserna tillfällen till arbetsförtjenster under (periodens) två sednare år varit ymnigare än under de föregående åren.»

1882. Större än något föregående år är, såsom läsaren på planchen ser, minskningen i förbrukningen af spritvaror. Skälet? Vid årets början *indrogos* *fyra* utskänkingsställena; mot årets slut *stängdes* ytterligare *tre*.

1883. Under årets sednare del *indrogos* *fem* krogar. Men ej nog dermed, från och med lördagen den 20 jan. 1883 vidtogos med afseende på försäljningen af spritvaror tvenne förändringar af genomgripande verkan.

1:o. Tiderna för utskänkingsställenas öppenhållande voro i det stora hela de samma som under näst föregående år, men bränvins-*magasinen*, der bränvin och dermed jemförliga spritvaror såldes till afhemtning i poster om minst $\frac{1}{4}$ kanna, stängdes alltsedan nämnda dag redan kl. 6 aftonen före sön- och helgdagar, för att öppnas först kl. 9 morgonen efter sådana dagar.

2:o. Samma dag vidtogs ock den inskränkningen i spirituosaförsäljningen att »under motsvarande tidrymder» bränvin på krogarne icke fått serveras åt andra än dem, som *till hvarje sup* intagit matförtäring för minst 10 öre.

För hvar och en som vet, huru vanligt det är, att personer, som redan förtärt så mycket, att de ej på krogen kunna få ännu mer, men som sjelfva intet högre önska än att ytterligare få mera brännvin, hvilket enklast realiseras på det sätt, att de till någon ännu hjälpligt nykter vän eller bekant lemna sina pengar till inköp på magasinet, är det lätt att inse verkan af inskränkningen under 1:o. Det är ju i regeln på lördagen, som arbetaren har mest pengar alltså lättast på krogen kan köpa så mycket, att han enligt brännvinsförsäljningens föreskrifter der ej får mer och sålunda hänvisas till magasinet för att genom ombud få den *större* quantiteten: större, dels emedan mindre belopp der ej säljes, dels, och hufvudsakligen, emedan brännvinspriset der är så mycket lägre.

Verkan af den under 2:o ofvan anförda inskränkningen är ej mindre.

För en person i så goda ekonomiska omständigheter, att en tioöring, eller till och med många tioöringar ej någonsin behöfva tagas med i räkningen, kan påbudet om tvånget att till hvarje sup köpa mat för 10 öre synas alldeles betydelselöst -- men den sortens folk äro ej krogens vanliga kunder. För flertalet af dem, som gå på krogarne, äro tioöringar stora mynt, ofta så rara, att tvånget att för hvarje sup köpa mat i dubbel mening verkar välgörande. Tillsammans med mat verkar brännvin mindre skadligt än enbart, utom det att det då rusar mindre. Och om, såsom äfven ofta sker, mången låter maten stå orörd, slipper han dock ej betala den, och hans köpförmåga är i samma mån förminskad — den erlagda betalningen för den försmådda maten är en plikt för hans oförnuft.

Från högre synpunkt kan det väl betraktas såsom bedrägligt att nödgas införa sådana inskränkningar, som i verkligheten innebära ett underkännande af andras förmåga att sköta sig sjelfva, men på grund af deras verk-

ningar måste de betraktas såsom både berättigade och ytterst praktiska.

Det är för resten ej blott i Stockholm och vid ofvan nämnda tidpunkt, som man kunnat constatera den goda verkan på spirituosa-förtärandet af hvilka som helst in-skränkingar i möjligheten att köpa rusdrycker — det är en själfklar sats, och som undantagslöst håller streck, att ju mer åtkomsten af rusdrycker *försoåras*, desto *mindre* kunna de missbrukas.

1884. En blick på planchen visar, att minskningen i åtgången af spritvaror under detta år var större än under något föregående år, till och med större än under år 1883.

Minskningen är så mycket märkligare, som under motsvarande år förbrukningen i Göteborg ökade. *Öknin-gen* i Göteborg var något öfver 1000 liter för 10 000 innev., medan *minskningen* i Stockholm var öfver 19 000 liter för lika många innev.

Genom hvilka medel kunde man i Stockholm åstadkomma en sådan minskning? — den största minskning, som någonsin förekommer under hela den tid, som vår granskning omfattar.

Medlen voro två:

1:o. Af krogarne *indrogos* ytterligare *två*, så att de under årets sednare del voro 69, mot 76 under första delen af föregående år.

2:o. De gångna årens erfarenhet hade visat, att de 3 s. k. *aptitsupställena* (der spirituosa serverades allenast i förening med mat) icke burit sig. Dessa ställen *stängdes* fullständigt den 30 sept. Det tillfälle, som genom dem erbjudits att få en måltid utan att behöfva intaga den i en lokal, der samtidigt bränvin utskänktes åt andra gäster, der alltså s. k. »disksupning» var till-låten, ersattes emellertid, hvad middagsmålet angick, i rikt mått genom den sedan juni månad i *alla* utskänk-

ningsställen vidtagna anordningen att mellan kl. 12—2 e. m. om hvardagarne samt kl. 1—4 e. m. sön- och helgdagar icke servera spirituosa åt andra än måltidsgäster.

Icke blott möjligt utan tvärtom troligt är det, att nykterhetsföreningarnes arbete haft sin stora del i för-tjensten för att förbrukningen af spritvaror i Stockholm under året sjönk så betydligt. Men besinnar man, att de sannolikt voro lika nitiska i Göteborg, der förbrukningen under samma tid tvärtom steg, så är det omisskänneligt, att de tvenne medel, som bolaget i Stockholm vidtog, äro lika kraftiga som rationela.

1885. Ökningen i förbrukningen under år 1885 för-anledde vid försäljningsårets slut *indragning* af ytterligare *ett* utskänkningsställe, en åtgärd som tydligen visar, huru väl styrelsen för utskänkningsbolaget i Stockholm fattat sin förnämsta uppgift: att minska förbrukningen af spirituosa.

1886. Under år 1886 *indrogs* ytterligare *ett* utskänkningsställe.

1887. Vid årets slut *indrogs* ytterligare *ett* utskänkningsställe.

1888. Från och med den 1 juni *höjdes priset* på spirituosa både på bränvinsmagasinen och utskänkningsställena. Den betydliga nedgången i förbrukningen af spirituosa under den närmast följande tiden visar, hvilket kraftigt medel til dryckenskapens motarbetande man har i stegringen i priset på rusdrycker.*)

*) Lyckligt vore det därför, om vederbörande utan ringaste considerationer för „den fattiges enda njutningsmedel“ ätven ville införa en *ölskatt*, från början stor nog att hejda den omåttliga förtäringen deraf. Det är nämligen ett ganska vanligt misstag att vid tal om missbruk af rusdrycker lägga all skuld på bränvinet; *ölet* har tyvärr redan sin stora andel i skulden.

På samma gång som ölbrygden öfvergått till en stor-industri, der millioner kronor äro engagerade, har concurrenzen mellan de tåflande bolagen, hvilkas enda uppgift är att vinna högsta möjliga procent på sina i bryggeriet insatta pengar, och hvilkas hela diktan och trak-

1889. Ytterligare *indrogs ett* utskänkningsställe, så att deras antal reducerades till 65.

En blick på planchen visar tydligen, huru dessa upprepede indragningar af de de forna krogarne motsvarande utskänkningsställena samt öfriga ofvan anförda åtgärder till dryckenskapens motarbetande i Stockholm medfört en ständig och betydlig minskning i consumptionen af spirituosa.

1890. Det goda resultatet förmådde bolagets styrelse att från den 1 april *indraga ytterligare ett* utskänkningsställe.

Men, torde någon invända, under år 1890 steg i alla fall förbrukningen af spirituosa, visserligen icke mycket, dock med 800 liter på 10 000 innevånare.

Invändningen kan icke bestridas; man kan blott säga, att trots de sist vidtagna indragningarne af utskänkningsställen förbrukningen steg.

Huru ringa ökningen än var, behöfdes dock ej mer, för att bolagets styrelse d. 31 dec. 1890 skulle *indraga ytterligare ett* utskänkningsställe.

Efter genomläsning af denna lista på åtgärder till dryckenskapens motarbetande finner man det ganska förklarligt, att consumptionen af spirituosa i Stockholm under tiden 1880—1890 sjunkit så betydligt.

tan själfklart måste stå i rak strid med andras önskan att minska rusdryckernas missbruk, medfört en ökning i consumptionen af öl, så stor, att den är rent häpnadsväckande. Enda medlet att hejda öfverdriften i öldrickningen är numera *ölskatten*, eller rättare *malt-skatten*, eftersom praktiska skäl tvinga till att lägga skatten på det till ölbragd afsedda maltet — hvarmed ändamålet lika säkert, och enklare, vinnes.

En obetydlig öl- eller malt-skatt har det dubbla felet att hvarken motverka öldrickandet eller inbringa nämnvärdt belopp; med all sannolikhet vore det opraktiskt att börja med lägre maltskatt än att den motsvarade en ölskatt af 15 öre per liter.

**Göteborgs utskänknings-actiebolags åtgärder till
dryckenskapens motarbetande under åren
1880—1890.*)**

1880. Bolagets förnämsta åtgärd under året till dryckenskapens motarbetande var, att *ett* utskänkningsställe *indrogs*, så att deras antal reducerades till 23, utom 2 utskänkningsställen hufvudsakligen afsedda för mathållning. Höjdes priset från 6 till 7 öre pr glas bränvin, etc.

1881. Indrogs ett hufvudsakligen för mathållning afsedt utskänkningsställe.

»För ytterligare motverkande af krogsupningen» beslöts dessutom, att all bränvinsförsäljning, med undantag af aptitsup till spisande gäster, skulle upphöra under tiden fr. den 15 oct. till den 15 mars kl. 7 e. m. och under öfriga delen af året kl. 8 e. m. alla söknedagar, utom aftnar före sön- och helgdagar, då, såsom förut, försäljningen med ofvansagda undantag upphörde kl. 6 e. m.

*) Bolagets styrelse hade under åren 1865—1879:

indragit 20 af de de forna krogarne motsvarande utskänkningsställena;

vidtagit den anordning, att i bolagets värdshus och utskänkningsställen under sön- och helgdagar endast utskänka bränvin vid servering af mat;

för att hindra s. k. „salning“ höjt minimi-quantiteten, som finge till afhemtning afyttras från 10 till 20 cub:tum samt förordnat, att hvarje till afhemtning köpt quantum intill $\frac{1}{4}$ kanna endast skulle utlemnas på *ett* kärl;

föreskrifvit, att förbudet att på sön- och helgdagar utskänka bränvin supvis, utan att mat till minst samma pris som bränvinet på samma gång requirerades skulle utsträckas äfven till de tvenne föregående dagarne, att taga sin början kl. 6 e. m., hvilket förbud sedan utsträcktes till andra med bränvin jemförliga drycker.

Jemförelsen mellan dessa åtgärder af Göteborgs utskänknings-actiebolag till dryckenskapens motarbetande och motsvarande åtgärder af Stockholms utskänknings-actiebolag (jmf. noten sid. 15) under tiden *före* år 1880 visar, hvarför förbrukningen af spirituosa vid periodens början var så mycket mindre i Göteborg än i Stockholm.

1882. Beslöts att stänga utskänkningsställena kl. 8 e. m. under tiden october—mars samt öfriga månader kl. 9 e. m.

1884. På grund af den ökade consumptionen *in-drogs* ytterligare ett värdshus, och ändrades tvenne till utskänkningsställena hufvudsakligen afsedda för mathållning.

1885. Ändrades ett värdshus till utskänkningsställe hufvudsakligen afsedt för mathållning.

1888. Förordnades, att på bolagets minuthandelsställen bränvin ej får utlemnas i kärl, som rymmer mindre än *en* liter.

Stängdes ett utskänkningsställe hufvudsakligen afsedt för mathållning.

Höjdes försäljningspriset (från 7 till 8 öre pr glas bränvin, etc.).

* * *

Förklaring till planche II.

För att för läsaren göra det lättare att bedöma, om och i hvilken mån Stockholms och Göteborgs samhällen gått framåt i välstånd och laglydnad hos den stora massan af befolkningen, är planche II uppritad; den visar ställningen år 1880 och tio år sednare.

Likasom på planche I motsvaras på de tvenne öfversta linierna (•—•) 1000 liter spirituosa af 1 mm. i höjd öfver grundlinien.

På de prickade linierna (•••), för antalet offentliga *understödstagare*, samt på de streckade (— — —), som motsvara antalet *lagbrott*, allt per 10 000 innev. motsvaras hvarje tiotal af 1 mm. i höjd; — dock så, att de två förra linierna äro höjda och de två sednare sänkta

15 mm., parallelt med sig sjelfva. Denna förflyttning har vidtagits för att undvika förväxling mellan de förra och de sednare linierna.

Af de prickade linierna (. . .) synes, att antalet offentliga *understödstagare* ökat såväl i Stockholm som i Göteborg, men att ökningen är mer än *tre* gånger större i Göteborg än i Stockholm.

Af de streckade linierna (— — —) synes, att antalet *lagbrott* i Göteborg *ökat*, men *minskat* betydligt i Stockholm.

Betviflar man ej, att superiet alstrar fattigdom, samt att ruset är orsaken till månget lagbrott, så finner man en ganska tillfredsställande förklaring af här ofvan påpekade olikheter mellan de båda städerna, om man betraktar de två öfversta linierna.

Hade förbrukningen af spirituosa aftagit lika starkt i Göteborg som i Stockholm, så hade säkerligen fattigdomen hos den arbetande befolkningen i Göteborg ej ökats i så förfärande grad och antalet lagbrott förvisso sjunkit, i stället för att stiga.

* * *

Vi anse oss ock, på grund af hvad ofvan anförts, hafva fullgodt skäl att påstå, att, om ett stadssamhälle lider af en abnorm mängd fattiga, samt om antalet lagbrott icke, som sig bör, årligen sjunker, detta samhälle till sitt bistånd ej kan förvärfva kraftigare hjälp än af styrelsen för dess utskänkningsbolag.

Vill denna styrelse använda de medel vi ofvan anförte:

på alla utskänkningsställen dagligen inställa »diskupningen» under några timmar vid middagstiden, då spisande gäster måste infinna sig för att få ett mål mat och en stunds hvila;

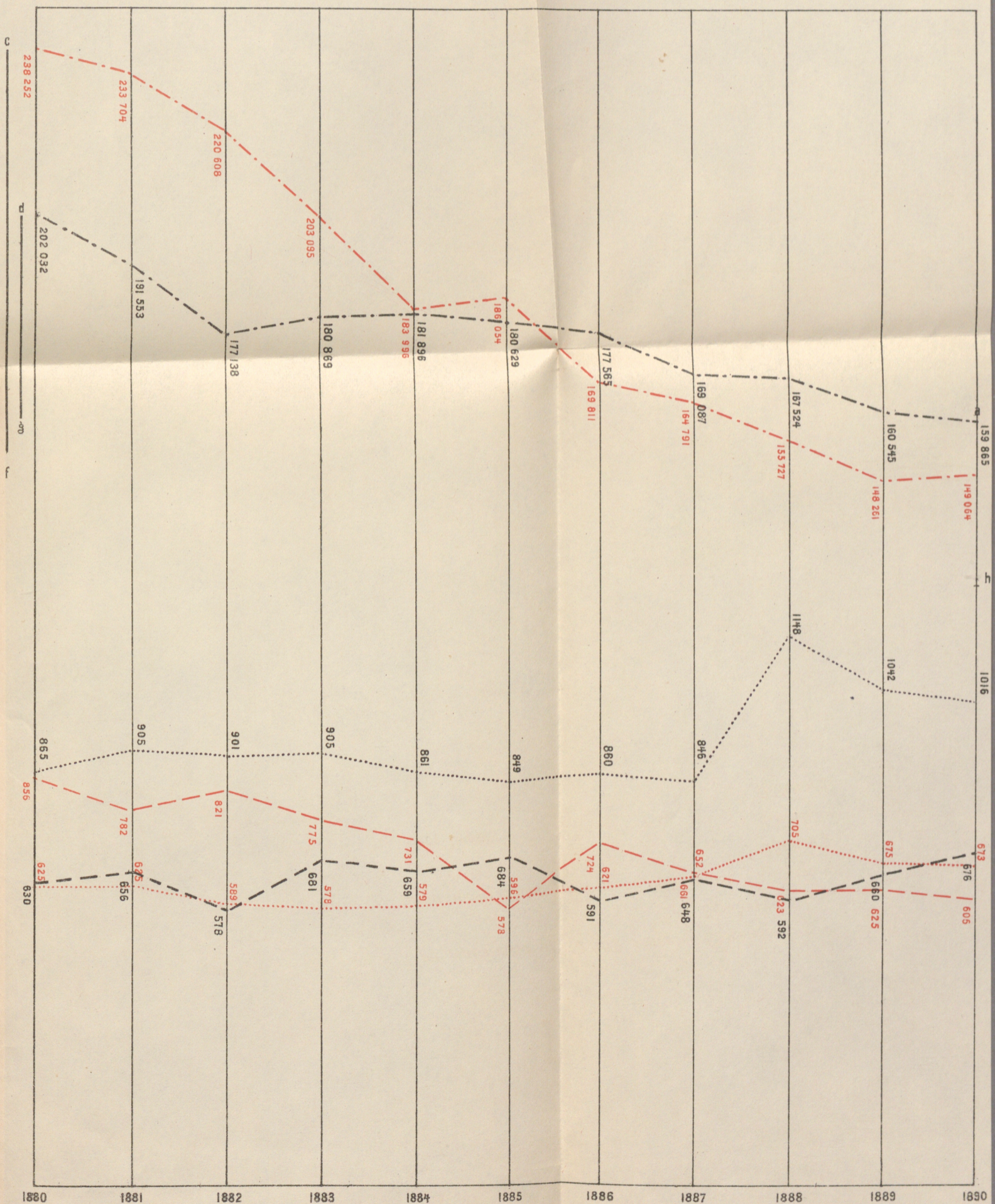
flytta utskänkingsställen, om de råkat blifva förlagda till platser med stor trafik, der kunderna lockas för lätt och till upprepade besök;

årligen indraga utskänkingsställen, der de bevisligen äro för många, o. s. v.

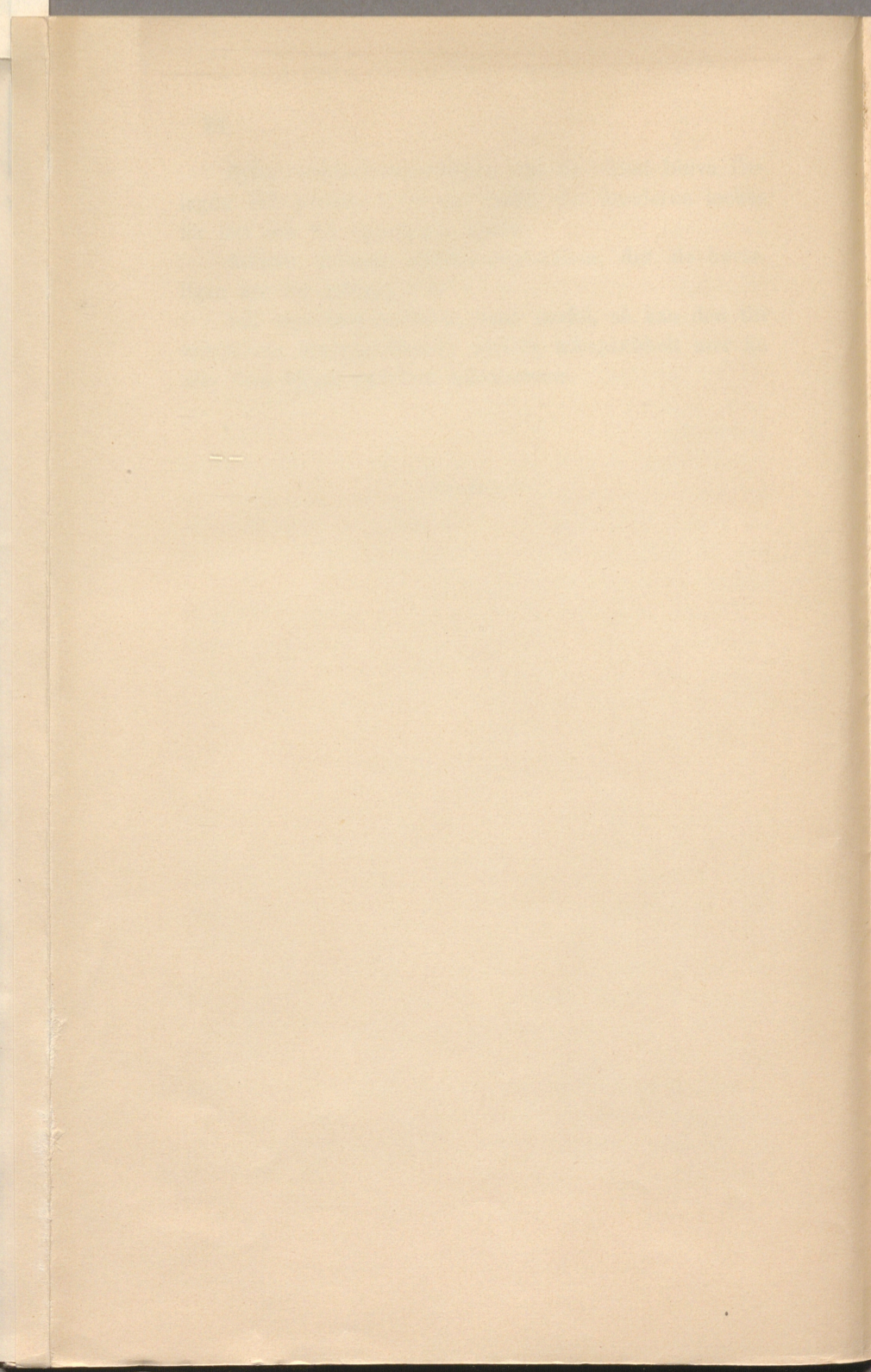
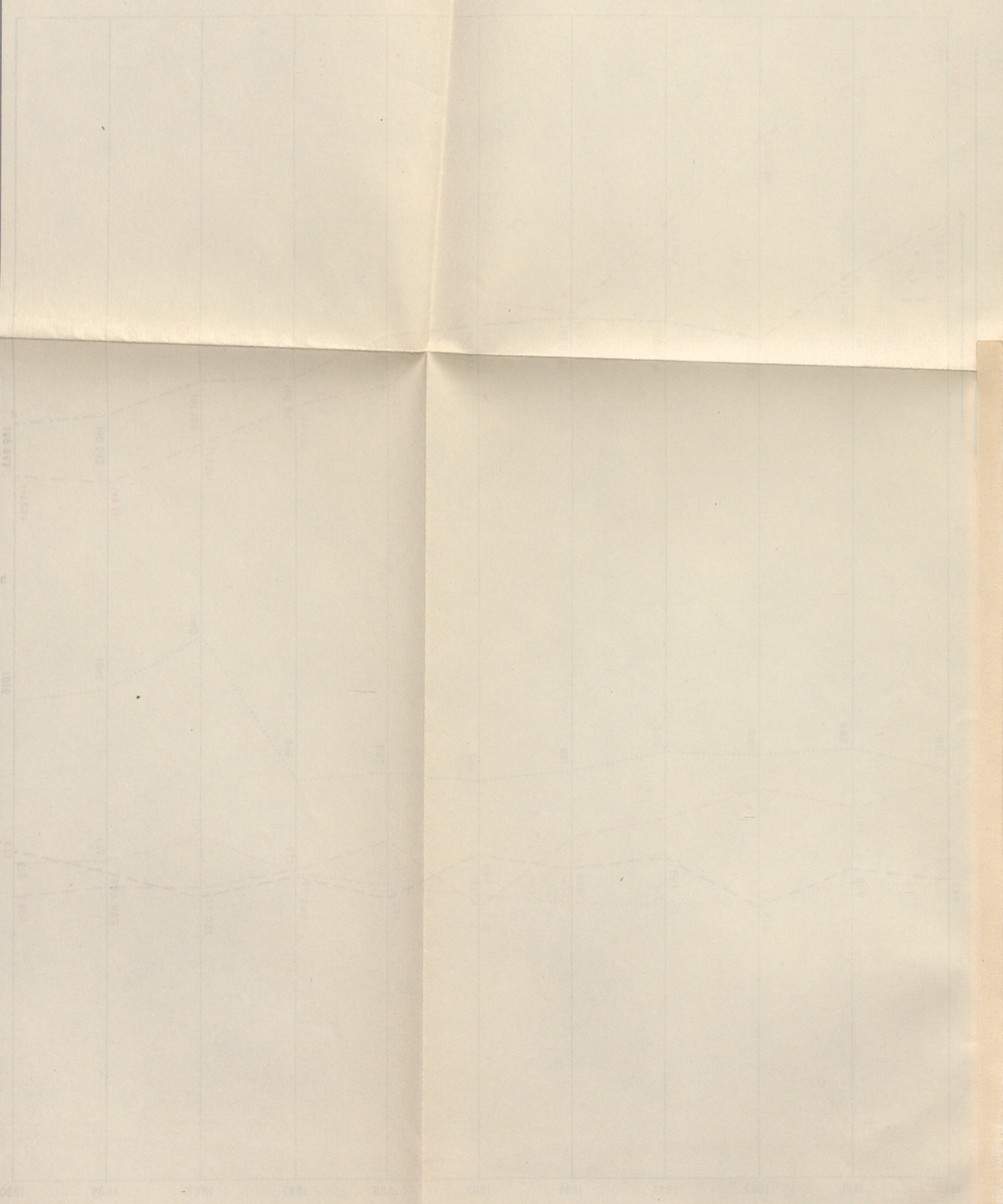
vill styrelsen använda dessa medel, så kan den till samhällets återupprättande uträtta mångdubbelt mer än alla dess öfriga styrelser tillsammans.

- - - - = Liter spirituosa pr 10 000 innev. i *Stockholm*.
- - - - = " " " " " " i *Göteborg*.
- = antal understödstagare pr 10.000 innev. i *Stockholm*.
- = " " " " " " i *Göteborg*.
- - - - = antal brott " " " " i *Stockholm*.
- - - - = " " " " " " i *Göteborg*.

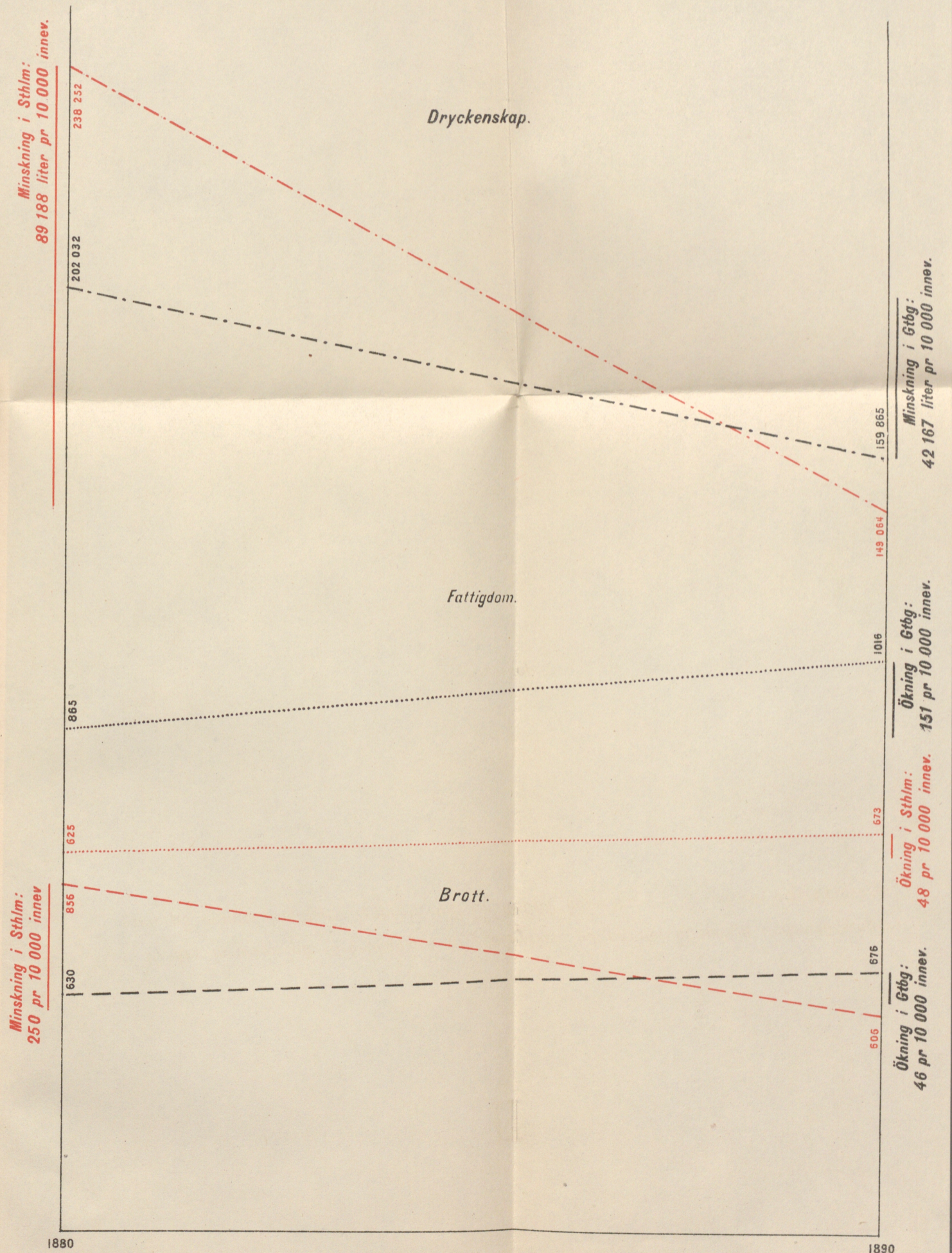

1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890

II

10 års inverkan på förbrukningen af rusdrycker, på antalet offentliga understödstagare samt på antalet begångna lagbrott, allt pr 10 000 innevånare i *Stockholm* och *Göteborg*.

10 Die merica de Jörbölungen at rouslet, an aniel önentige untersteltung
samt på aniel ögögnat högtit, all på 1000 metera - stödnat och östörög

